

takya'yı ikinci defa fethetti (17/638) ve Cürcüme şehri üzerine yürüdü. Cerâcime barış istemek zorunda kaldı. Yapılan anlaşmaya göre Cerâcime gerektiğinde asker vermeyi, Amanus dağında ve Suriye'ye girişi çıkış noktalarına hâkim kalelerde bulunduracağı kuvvetlerle müslümanlara bilgi verip casusluk yapmak suretiyle yardımcı olmayı kabul etti. Aynı yıl Selâmet Geçidi diye de anılan Hades Kalesi'ni, Malatya ve civarını ele geçirdi. 20 (641) yılında Hz. Ömer tarafından el-Cezîre'ye vali tayin edilen Habîb b. Mesleme, daha sonra Bâbülebvâb'ın fethinde Sürâka b. Amr'a yardım etmek üzere görevlendirildi (22/642-43). Hz. Osman döneminde Suriye Valisi Muâviye b. Ebû Süfyan tarafından 24 yılı sonunda (Ekim 645) Doğu Anadolu'ya gönderilen Habîb Bizans kuvvetlerine karşı başarılı oldu. Kâlikâlâ'yı (Erzurum) emanla alıp birçok şehir ve kasabayı haraca bağladıktan sonra Suriye'ye döndü (25/645-46). Daha sonra Hz. Osman tarafından Bâbülebvâb'ın fethinde Selmân b. Rebîa el-Bâhilî'ye yardım etmek üzere görevlendirildi (32/652-53). Ancak Habîb b. Mesleme ordunun sevk ve idaresini kendisi üstlenmek isteyince aralarında ihtilâf çıktı ve Habîb'i destekleyen Suriyeliler'le Selmân'ı destekleyen Iraklılar birbirlerini ölümlle tehdit etmeye başladılar. 35'te (655) Kınnesrîn valiliğine tayin edilen Habîb göreve yeni başladığı sırada Muâviye onu Hz. Osman'a yardım etmek üzere Medine'ye gönderdi. Vâdikurâ'ya ulaştığında halifenin öldürüldüğü haberini alınca Dimaşk'a döndü. Habîb bundan sonra Muâviye ile beraber oldu ve onun Hz. Ali'ye gönderdiği heyetin sözcülüğünü, Sıffin'de Suriye ordusunun sol kanat kumandanlığını yaptı. 41 (661) yılında Muâviye tarafından İrmîniye valiliğine tayin edildi ve burada vefat etti.

Muâviye'nin istişare heyetindeki önemli kişilerden biri olan Habîb savaş tekniklerini iyi bilen cesur bir kumandandı. İrmîniye'de kırktan fazla şehir ve kaleyi fethetmesi de bunu göstermektedir. Ganimetlerin taksimine dair rivayet ettiği bir hadis Ahmed b. Hanbel'in *el-Müsned*'i ile (IV, 159-160) Ebû Dâvûd, İbn Mâce ve Dârimî'nin *es-Sünen*'lerinde yer almaktadır.

BİBLİYOGRAFYA :

Müsned, IV, 159-160; Dârimî, "Cihâd", 8, "Siyer", 43; İbn Mâce, "Cihâd", 35; İbn Sa'd, *et-Tabakât*, VII, 409-410; İbn Habîb, *el-Muhabber*, s. 294; Belâzürî, *Fütûh* (Rıdvân), s. 141, 152, 155, 189, 200, 201, 202, 203, 206; Dîneverî, *el-Ahbarü'l-tuvâl*, s. 170-174, 182; Taberî, *Târîh* (Ebû'l-Fazl), III, 396, 407; IV, 55, 156-157, 162, 248, 263, 304, 307, 352, 421; V, 7, 11, 13, 18, 54, 71; Hâkim, *el-Müstedrek*, III, 346-347, 432; İbn Abdülber, *el-İsti'âb* (Bicâvî), I, 320-321; İbn Asâkir, *Târîhu Dimaşk* (nşr. Ömer b. Garâme el-Amrî), Beyrut 1415/1995, XXII, 62-81; İbnü'l-Esir, *el-Kâmil*, II, 495, 497, 532, 535; III, 97, 133, 186, 287, 291, 294, 295, 321, 333, 354; a.mlf., *Üsdü'l-gâbe*, I, 373-375; Zehebi, *A'lâmü'n-nübelâ*, III, 188-189; İbn Kesir, *el-Bidâye*, VII, 123, 153, 158, 160, 188, 258, 261, 262; İbn Hacer, *el-İşâbe*, I, 309; a.mlf., *Tehzibü't-Tehzib*, II, 190-191; Bedrân, *Tehzibü Târîhi Dimaşk*, IV, 38-42; Mahmûd Şit Hattâb, "Habîb b. Mesleme el-Fihri, fâtihu Şatra İrmîniyye", *MMLADm*, XLIX/1 (1974), s. 34-58; H. Lammens, "Habib", *JA*, V/1, s. 9; J. W. Fück, "Habib b. Maslama", *EF* (Fr.), III, 13.

ASRİ ÇUBUKÇU

HABİB en-NECCÂR

(حبیب النجار)

İslâmî kaynaklara göre
Yâsîn sûresinde
kıssası anlatılan kişi.

Kur'an-ı Kerim'de, "karye" halkını Hakk'a davet etmek için bir şehre (Karye) gelen iki elçiye destek olmak üzere bir üçüncüsünün gönderildiği, halkın bunlara karşı çıktığı, sadece şehrin uzak bir yerinden gelen bir kişinin iman edip onları desteklediği ve bu kişinin, açıkça ifade edilmemekle beraber âyetin gelişinden anlaşıldığına göre şehir halkı tarafından öldürüldüğü, onun imanı sayesinde cennete girdiği, kendisine kötülük eden şehir halkının ise bir sayha ile helâk edildiği anlatılmaktadır (Yâsîn 36/13-29).

Müfessirlere göre elçilerin adları Yuhannâ, Pavlus ve Şem'unûs-Safâ (Simun Petrus), gönderildikleri şehir ise Antakya'dır. Bunların tebliğini kabul eden mümin kişinin adı da Habîb b. Mûsâ, Habîb b. İsrâil veya Habîb b. Mer'î'dir. Tefsir kitaplarında Habîb'in neccâr (dülger), ipekçi, kassâr (bez ağartan) veya ayakkabıcı olduğu, günlük kazancının yarısını ailesine ayırıp diğer yarısını tasadduk ettiği, cüzam hastalığına yakalandığı için şehirden uzak bir yerde oturup ibadetle meşgul olduğu, iman ettiğini açıklayıp halkı da iman etmeye çağırınca taşlanarak, linç edilerek veya hızarla kesilerek öldürüldüğü, kesilmiş başını eline alıp yürüdüğü

rivayet edilir. Kur'an'daki âyetlerin üslûbu Hz. Peygamber zamanında bu kıssanın bilindiğini göstermektedir. "Bir misal olarak şu şehir halkını onlara anlat" mealindeki âyetle (Yâsîn 36/13) kıssa hatırlatılarak şehir halkının âkibetinden ibret alınması öğütlenmektedir. Bu şehrin neresi olduğu, hadisenin ne zaman vuku bulduğu ve iman ettiği bildirilen şahsın kimliği konusunda hadislerde de bir bilgi bulunmamaktadır.

Kur'an-ı Kerim'de Semûd kavmi (Hûd 11/67; el-Kamer 54/31), Medyen ehli (Hûd 11/94), Lût kavmi (el-Hicr 15/73) ve Ashâbü'l-Hicr (el-Hicr 15/83) gibi kavimlerin Allah'ın elçilerini dinlemedikleri için bir sayha ile helâk edildikleri belirtilmektedir. Yâsîn sûresinde söz konusu edilen şehrin bu kavimlerden birine ait olup olmadığı bilinmemektedir. Müfessirlerin olayın meydana geldiğini söyledikleri Antakya'da milâttan sonra 35 yılında bir deprem olduğu bilinmekteyse de bunun Kur'an'da anlatılan hadise ile ilgisinin tesbit edilmesi mümkün değildir.

Diğer taraftan tefsir kitaplarında elçileri bu şehre Hz. İsa'nın gönderdiği rivayet edilir. Hristiyan kaynaklarında Hz. İsa'nın tebliğ faaliyeti esnasında Antakya'ya elçi yolladığına dair bilgi yoktur. Onun semaya urûcundan sonra Kudûs'teki hristiyanlar tarafından bu şehre gönderilen Barnaba Tarsus'tan Saul'u de (Pavlus) yanına çağırması, ikisi birlikte bir yıl süre ile orada yeni dini yaymışlardır (Resullerin İşleri, 11/22-26). Pavlus ile Barnaba Antakya'da iken daha sonra Simun Petrus da oraya gitmiştir (Galatyalılar'a Mektup, 2/11). Ancak Ahd-i Cedid'de Kur'an-ı Kerim'de anlatılan kıssaya benzer bir olay yer almamaktadır.

Ahd-i Cedid'de sözü edilen Agabus'un (Resullerin İşleri, 11/27-28) Habîb en-Neccâr olduğu ileri sürülmüşse de (JA, V/1, s. 9) bunu ispat edecek hiçbir delil yoktur (EF [Fr.], III/1, s. 12-13). Agabus'la ilgili Ahd-i Cedid'deki bilgi şöyledir: "O günlerde Yeruşalim'den Antakya'ya bazı peygamberler indiler. Bunlardan Agabus adlı biri kalkıp bütün dünya üzerinde büyük bir kıtlık olacağını Ruh vasıtasıyla bildirdi; bu da Klavdius'un günlerinde oldu" (Resullerin İşleri, 11/27-28). Ahd-i Cedid'de Agabus'un bu hadiseden sekiz yıl sonra Kaysâriye'deki faaliyetinden de bahsedilir (Resullerin İşleri, 21/10-11). Grekler, Agabus'un Hz. İsa'nın seçtiği yetmiş şâkirdten biri olduğuna ve Antakya'da şehid edildiğine inanırlar (DB, I/1, s. 259).

Ancak, Agabus şehid edilmişse de nere-de öldürüldüğü bilinmemektedir (*EP* [Fr.], III/1, s. 13).

Antakya'da Habib Neccâr (Silpius) da-ğının eteklerinde, aslı bir Roma tapınağı iken Bizans döneminde kiliseye, İslâmî dönemde camiye çevrilen ve aynı adı ta-şıyan binanın altındaki üç mezardan biri-nin ona ait olduğu ileri sürülmektedir.

BİBLİYOGRAFYA :

Taberî, *Câmî'u'l-beyân*, XXII, 155-162; Mak-disî, *el-Bed' ve't-târîh*, III, 130-131; Sa'lebi, *'Arâisü'l-mecâlis*, s. 308-310; Fahreddin er-Râzî, *Me'âtihi'l-gayb*, XXVI, 51-61; Âlûsî, *Rû-ğu'l-me'ânî*, XXII, 220-228; İsmail Hakkı Bur-sevî, *Rûğu'l-beyân*, İstanbul 1384, VII, 377-388; "Habîbünnecâr", *İA*, V/1, s. 9-10; G. Vajda, "Habîb al-Nadjdjar", *EP* (Fr.), III/1, s. 12-13; E. Jacquier, "Agabus", *DB*, I/1, s. 259.

SÜLEYMAN ATEŞ

yanaşmadığı için şehid edildi. Hz. Ebû Bekir devrinde Hâlid b. Velîd kumanda-sında Müseylime üzerine gönderilen İs-lâm ordusunda Habîb'in annesi Ümmü Umâre ile kardeşi Abdullah da yer aldı. Yemâme Savaşı'nda on bir yerinden ya-ralanan Ümmü Umâre bir elini de kay-betti. Ancak oğlu Abdullah, Vahşî b. Harb ile birlikte Müseylime'yi öldürdü.

BİBLİYOGRAFYA :

İbn Sa'd, *et-Tabakât*, IV, 316; İbn Abdülber, *el-İstî'âb*, I, 328; İbnü'l-Esir, *Üsdü'l-gâbe*, I, 443; a.mlf., *el-Kâmil*, II, 352; Zehebî, *Tecridü esmâ'i's-şahâbe*, Beyrut, ts. (Dârü'l-Ma'rife), I, 118; İbn Hacer, *el-İşâbe*, I, 306-307; II, 382; IV, 479; İsmail L. Çakan, "Abdullah b. Zeyd b. Âsım", *DİA*, I, 143.

SELMAN BAŞARAN

HABİBİ

(حبیبی)

XV. yüzyıl Âzerî şairi.

Hayatı hakkında yeterli bilgi yoktur. Sâm Mirza, Azerbaycan'ın Bergüşâd kasaba-sında doğan ve fakir bir ailenin çocuğu olan Habîbî'nin küçük yaşlarda çobanlık yaparken Akkoyunlu Hükümdarı Yâkub Bey'le karşılaştığını, zeki bir çocuk oldu-ğunu anlayan sultanın onu himayesine alarak sarayında yetiştirdiğini nakleder (*Tuñfe-i Sâmî*, s. 340). Bu rivayet doğru ise Habîbî'nin Yâkub Bey'in hükümdar ol-duğu 883'ten (1478) sonra Akkoyunlu sa-rayına girdiği ve bu sırada muhtemelen yedi sekiz yaşında bulunduğu göz önüne alınarak 875 (1470) yılı civarında doğdu-ğu kabul edilebilir. Sultan Yâkub'un sal-tanatı döneminde Akkoyunlu sarayında bulunan Habîbî ilk şiirlerini bu sırada yazmış olmalıdır. Yâkub Bey'in ölümün-den (896/1490), Şah İsmâil'in iltifatına mazhar olup Safevî sarayına girdiği 907 (1520) yılına kadar geçen hayatı hak-kında kaynaklarda bilgi yoktur. Kendisi de şair olan Şah İsmâil'in (Hatâyî) ona "me-lîkû's-şuarâ" unvanını vermesine bakıla-rak bu süre içinde şöhretinin yaygınlık kazandığı söylenebilir.

Habîbî'nin, II. Bayezid devrinin (1481-1512) sonlarında İran'dan Anadolu'ya gel-diğini söyleyen Kınalızâde Hasan Çelebi (*Tezkire*, I, 279) ve Âşık Çelebi (*Meşâi-rû's-şuarâ*, vr. 86^a) onun Anadolu'ya geli-ş sebebi hakkında bilgi vermezler. Şah İs-mâil'in melîkû's-şuarâ ilân ettiği, aynı za-manda Şîî olan bir şairin çok önemli bir sebep olmadıkça kendi isteğiyle Sünnî Os-manlı padişahının yanına gideceğini dü-şünmek mâkul görünmemektedir. Nite-

kim Hamit Araslı, Yavuz Sultan Selim'in Tebriz'i aldıktan sonra (920/1514) ailele-riyle birlikte İstanbul'a götürdüğü 1700 sanatkarın içinde Habîbî'nin de bulundu-ğunu ileri sürer. Ancak Eğridirli Hacı Ke-mal'in 918 (1512) yılında tamamladığı *Câ-miu'n-nezâir*'de Habîbî'nin birçok şiiri-nin yer alması, onun II. Bayezid devrinde Anadolu'ya gelmiş olması ihtimalini güç-lendirdiği gibi şöhretinin kendisinden ön-ce bu ülkeye ulaşmış olabileceğini de dü-şündürmektedir.

Kaynaklarda Habîbî'nin Anadolu'daki hayatı hakkında bilgi yoktur. Âşık Çele-bi'nin onun için "seyahat-pîşe" demesi de (*Meşâirü's-şuarâ*, vr. 86^a) yeterli ipu-cu vermemektedir. Evliya Çelebi'nin Ha-bîbî'yi Yavuz Sultan Selim'in nedimi ola-rak göstermesi (*Seyahatnâme*, I, 411), Türk ve Fars edebiyatlarına büyük ilgi du-yan padişahın Şah İsmâil'e karşı onu hi-maye etmiş olabileceğini akla getirmek-tedir.

Tezkirelerde Yavuz Sultan Selim'in hü-kümdarlığı döneminde öldüğü kaydedi-len Habîbî'nin (Latîfî, s. 127; Kınalızâde, I, 280) vefat tarihi bilinmemektedir. Evliya Çelebi onun Sütlüce'de Câferâbâd Tek-kesi'ne defnedildiğini kaydeder (*Seyahat-nâme*, I, 411).

Habîbî'nin bugüne kadar herhangi bir eserine rastlanmamıştır. Yaşadığı dönem-deki yaygın şöhreti göz önüne alınarak Anadolu'ya gelmeden önce divan sahibi olduğu, Eğridirli Hacı Kemal'in *Câmiu'n-nezâir*'e aldığı şiirleri bu divandan aktar-dığı söylenebilir. Hacı Kemal bu şiirlerin bir kısmını Şeyhî, Safâî Mustafa Efendi, Nesîmî, Ahmed Paşa, Celâîlî, Sâfî Mus-tafa Efendi, İbrâhim Bey, Ömerî, Hamdî, Halîfî, Adnî gibi Osmanlı ve Âzerî şair-lerine nazîre olarak yazılmış gibi göster-mektedir. Habîbî'nin, bu şairlerden bazı-larını daha Akkoyunlu ve Safevî sarayın-da iken tanıdığı ve şiirlerine nazîreler yaz-dığı tahmin edilmektedir. Köprülü ise bu şiirlerin nazîre olarak yazılmadığını, ve-zin ve kafiye bakımından adı geçen şair-lerin şiirlerine benzediği için Hacı Kemal tarafından nazîre kabul edilmiş olabile-ceğini ileri sürer (*DEFM*, VIII/5, s. 98). Fu-zûlî'nin tahmîs ettiği, "Ger senünçün kıl-mayam çâk ey büt-i nâzûk beden" mis-rayıyla başlayan beş beyitlik gazeliyle yedi bentlik "Dedim dedi" müseddesinin bir bölümü dışında tezkirelerde şiirlerinin bulunmaması (bu iki şiir için bk. a.e., VIII/5, s. 125-126, 131-133), Osmanlı tez-kire yazarlarının onun şiirlerini toplu ola-rak görmediğini düşündürmektedir.

HABİB b. ZEYD

(حبیب بن زيد)

Habîb b. Zeyd b. Âsım el-Hazrecî
(ö. 11/632)

Müseylimetülkezzâb tarafından
şehid edilen sahâbî.

Medineli ilk müslümanlardan olup ba-bası Zeyd b. Âsım ve savaşlarda göster-diği yiğitlikle tanınan annesi Ümmü Umâ-re de sahâbidir. Babası, annesi ve karde-şi Abdullah ile birlikte İkinci Akabe Bia-tı'nda bulundu. Başta Uhud ve Hendek olmak üzere bütün gazvelere katıldı.

Hz. Peygamber vefatına yakın günler-de Habîbî Müseylimetülkezzâb'a elçi ola-rak gönderdi. Müseylime ondan Resûl-i Ekrem'in peygamberliğini kabul edip et-mediğini öğrenmek istedi. Habîb kabul ettiğini söyleyince, "Benim peygamberli-ğime de inanıyor musun?" diye sordu. Bunun üzerine Habîb sağır olduğunu ve ne dediğini anlamadığını söyledi. Müsey-lime sorusunu birkaç defa tekrar edip de Habîb'den hep aynı cevabı aldığı için onu organlarını tek tek keserek öldürdü.

Bazı rivayetlere göre ise Habîb ve Ab-dullah b. Vehb el-Eslemî, Hz. Peygam-ber'in Vedâ haccından sonra vergi top-lamak ve İslâm'ı tebliğ etmek amacıyla Umman'a gönderdiği Amr b. Âs ile bir-likte bulunuyorlardı. Resûl-i Ekrem'in vefatı üzerine Medine'ye dönerken Mü-seylime ile karşılaştılar. Diğerleri kaçıp kurtulurken Müseylime, Abdullah b. Vehb ile Habîb b. Zeyd'i esir aldı. Abdullah onun peygamberliğini kabul eder görü-nerek canını kurtardı; Habîb ise buna